

SPIS,

ki ga je poseben navod zdélal o prihodnjem izboljševánji Ljubljanskega močvirja.

Ta spis ima v sebi:

1. zapisnik o séji z 26. aprila 1880. leta.
2. „ „ „ „ 2. maja 1880 „
3. „ „ „ „ 10. „ 1880. „
4. poročilo gg. veščakov s prilogama A (razpredelnica, kólikšna je bila kedáj voda), in B (dolžinski proért réke Ljubljánice)

V Ljubljani 1880.

Založil glavni močvirski odbor. — Natisnili J. Blaznikovi naslédniki.

— 1. —

I. Zapisnik.

Zapisnik.

v prvej séji véšéga navóda pisan o tem, éesa bi bilo trebé, da bi se iz Ljubljanskega barjá voda odvrácala ter zavrácala vánje, in kakó bi se ta zemlja udélala.

V méstne svétnice dvorani v Ljubljani v 26. dan aprila 1880 l., pod prvosédstvom dr. Josipa Kozlarja, starejšine glavnemu odboru močvirskemu.

Priéujóci so bili gospodje:

Dr. Friderik vit. pl. Kaltenecker, c. kr. dvoren svétnik in deželni glavár Kranjske zemlje;

Anton Laschan, c. kr. vladen svétnik in župan Ljubljanski;

tudi obá še pred prvo sejo prišedša gospoda veščaka: **Ivan Indra**, c. kr. višji stavbinsk svétnik v sl. c. kr. ministerstvu notranjih stvarij, in

Ivan pl. Podhajski, uradno pooblaščen civilen zemljemérec na Dunaji; z njimi tudi gospódje:

Martin Peruzzi in **Matiija Remškar** za barjáne;

Fran Potočnik, c. kr. stavbinsk svétnik, za deželni odbor Kranjski;

Jakob Tomec, magistraten komisár, in

A. Wagner, mésten zemljemérec; zadnja dva za Ljubljanski magistrat.

Prvosednik pozdravi zbor in še posebno obá veščaka, katera skaže ostalim gospodom véšéga navóda, ter opómene, da gospoda veščaka **Cesare Salvini** in dr. **Rafael Vicentini** utegneta priti še ta dán, a potem jame natánéneje govoriti o močvirskéj stvári, in to takó:

„Nádejem se, da gospodje veščaki vsaj sploh úže véste razmere in bitje Ljubljanskega močvirja in tudi zgodovino njega obdelávanja; zatorej oménjam samó to, da se je v primérno kratkem éasi, od kar se obdeluje močvir, storil vélik napredek. A kakor se je godilo pri tacih stvaréh úže drugódt, takó se je tudi náše močvirsko obdelávanje zdaj ter zdaj nekoliko ustavljálo, tudi slo éasi nazáj. To se je prepétilo pred nekoliko leti; zatorej so bili barjáni izgubili malo ne vso hrabrost, in samim neudéléženim prijateljem močvirskéga obdelóvanja se je búdila skrb, o katerej so govorile tudi javne novine, da ne bi zaradi povódnij, ki se prepogósto ponavljajo, bilo opustiti barske zemlje ter je ostaviti, da zopet bodi takšna, kakersna je bila nekđaj.

Tedáj se je bil tod úže razširil glas, da na Dunaji premišljajo o vélicem értézi, kakó bi se namreé napajala Moravska ravnina. Moravska ravnina je z mnogih stranij Dunaju to, kar je Ljubljani močvir. Nj éudo, ée so se ljudjé mnogo menili o tem értézi in skrbno pazili, kaj in kakó se déla. Po tacem pótu se je zvédelo, da je po Altvaterjevem értézi

izmej mnogih drugih tekmenkov g. pl. **Podhajski** bil slavno pozvan, zdelati nov értéz, katerega je potlej osem domaéih in tujih strokovnjákov pregledalo in pohvalilo, da je ves priméren. Kakó se ne bi potem bila želja vnéla, da bi tudi o nášem močvirji svojo misel povédali taki možje, pridruživši si izkušene strokovnjáke? S prva je bilo res malo upanja o tem; a sreéen sluéaj je skóraj vse na bólje obrnil.

Léta 1878. je najvišjo potrdítev dobil zakon o močvirskem obdelávanji, ukrenen v Kranjskem deželnem zbori, ter na njega podstavi se je osnoval močvirski odbor. Imel je ta odbor najboljšo voljo in razumel tehtovitost svoje naloge, a tudi, kakó težavno se dá zvršiti. Vidél je, kakó je trebé tudi tu programa, ki bi ga osnóvali dobri strokovnjáki, in k njemu értéza, zvršenega na podstavi tega programa, da bi se potlej moglo delati po ustanóviénih naéélih. Zató je bil ukrenil, c. kr. poljedélskemu ministerstvu podati prošnjo, da bi se v to stvar barjánom dovolili veščaki, poprosivši ob enem, da bi njega prošnjo podprl še deželni odbor in c. kr. deželna vlada. V tej vlógi se je tudi osmétil prositi, da bi se poleg g. pl. **Podhajskega** ob enem pozvala g. **Vicentini** ter za kulturnega tehniká g. **Salvini**. Gospodu **Vicentiniju** je bila c. kr. vlada nedavno úže naročila, pregledati vodé po Notranjskem, in tu je imel priliko, pregledati, kakšno je Ljubljansko močvirje. Gospod **Salvini** je velják tudi v laškej zemlji, posebno kar se tíče zémeljnega napájánja, ter sluje, da je izvršten zemljedélec.

Slavno c. kr. poljedélsko ministerstvo nij barjánom samó dovolilo veščakov, nego tudi véščake izbirati je izróčilo močvirskemu odboru, kateri je poklical reéene tri gospóde zemljemérce. C. kr. poljedélsko ministerstvo je dalje v skrbi za močvirsko obdelávanje poslalo dva svoja strokovnjáka, namreé gospoda c. kr. višjega stavbinskega svétnika **Indro**, ki je imel oprávití úže ob zadnjem uravnávanji réke Ljubljánice, in gospoda zemljemérca **Hobohma**, znanega pisatelja o znanstvenih stvaréh, kar se tíče vóde.

V imeni glavnega močvirskéga odbora se zahvaljaje gospodom veščakom zató, ka so poslušali vabstvo in ob enem pozóv c. kr. poljedélskega ministarstva, tudi oznanjam gospodom veščakom, da se je sestavil odbor, kateri jim bode pomagal ter jim dajal vsa potrebna pospešila. Mej te možje je močvirski odbor poleg starejšine ter namestnika mu gospoda **Martina Peruzzi** izbral tudi gospoda **Remškarja**. Za kranjski deželni odbor je gospod stavbinski svétnik **Potočnik**, za Ljubljanski magistrat sta gospod méstni zemljemérec **Wagner** in gospod magistratni komisár **Tomec**, a za c. kr. kmétsko družbo gospod **Laznik**, in upati je, da pride tudi gospod dr. **Bleiweis**. Se dostavljám, da je prijazno obljubil pomagati gospod deželni glavár, in morebiti se pridruži tudi gospod župan nášega stolnega mésta.

— 2 —

Osméljám se dalje, povédati svoje oskrómno mnénje, kakó bi se veščaki poprijeli déla. Najnaprvo bi se drznil svétovati, da bi si gospodje veščaki izmej sebe posádili starejšino, morebiti gospoda višjega stavbinskega svétnika **Indro**. Gospodje veščaki bodo zatorej potlej najprvo pregledóvali értéze in druge pripomócke, da bi vso stvar natánéneje razuméli. Potem je tréba vse barjé obhoditi takó, kakor se bode popréj ustanóvilo, ter pregledati ves njega okoliš in vse njega posebne ter glavne stvari, da gospodje veščaki dobro zvedó, kakšna je barska ravnina, kakšna Ljubljánica, kakó je ustvarjen svét, kakova so tla, in kakó se zdaj kmétuje po močvirji ter kam se dévajo rúpe (šota). Gospodje veščaki bodo po razna mésta, kjer se jim kóli vzljubi, mogli videti in raziskovati trojo močvirsko pólo: rupe (šota), pod rupami blato in pod blatom glino, ter dostavljám, da so se te tri póle úže kémično razkrájale zaradi obrtnosti in zemljedélstva. Potlej odbor sestavi vprašanja ter jih izróči gospodom veščakom, da odgovoré, kakó se njim zdí, rekše, da zdelajo program. A gospodom veščakom je na izvolji, tudi kakšne drugaéne, morebiti potrebnejše stvari svétovati na razpravljánje in glasóvanje.

Da bi program res mogel služiti v podstavo prihodnjega értéza glavnega, naj bi obsézal te stvari:

- 1) povédal naj bi uvéte, katerih bi se bilo držati, „da se Ljubljansko barjé do konca usuší ter bi se potlej po tej zemlji dálo kmétovatí, kar se najbólje ter najumneje more“;
- 2) odgovoril k vprašanju: „ali je móči po okončaníh usuševálnih délih, rekše, po dovršenem usušílu barskega svéta, in kakó je móči, usnovati pripravno zémeljno napájánje, katero bi obsézalo tudi v celóto zbrana zemljíšéa.“

V tem naj bi gospodom veščakom vedno bilo na umu, da program in glavni értéz o usuševánji in napájánji moreta ustrezati samó tedáj, ako se pokaže barskega izboljšila dobíček tolik, kolikor bode z njim tróškov, ali drugaéne povedano, ako bode toliko dohodkov, kolikor bi se obrésti dobivalo od noveev, kar jih pojde v razne naprave in zgradbe. Tudi smém dostaviti, da se po mojih mislih pri nas nikakor nij ménti o tolicih vodotoéh, o kólikeršnih po Moravskej ravnini, ali kakeršni so po laškej zemlji, véliko obilje vode prinášaje iz daljnih krajev. — Pri nas bi bilo trebé le modro porabiti močvirské ravnóte lézo, ki ne more napájánju biti ugodnejša; kajti po srédi nje teéé glavna réka Ljubljánica, katera pije mnoge potoké in studence, okrog in okrog z bližnjih górn in holmov tekóéé nizdólu.

Kar se tíče usušila, ki je zaéetek vsacega kmetóvanja po močvirji, prosimo gospóde veščakov, da-si

jim res bodi glavna skrb odtékanje Ljubljánice réke skozi mésto in pod mestom ter poleg njé **Cesarski Graben**, da vender poleg tega neprestáno držé na umu posebno **Gradáščico** in **Mali Graben**. Zeló tehtóvito je dalje to, ali bi se nove povodne zgradbe dovoljevále ali ne, ako tudi je premisliti, da obrtu in trgovstvu pravíco daje obéé gospodarstvo.

Jednáko tehtóvito je razmišljévánje, ée morebiti barjü povódnji bolj in bolj ne preté tudi zaradi tega, ker ljudjé gózde kar dlje tem huje sékajo. Še se zdi potrebno, Ljubljanskega mésta zahtévánja ne pozabiti, kar se tíče njega poslópij ob Ljubljánici ter kar se tíče njega zdravja; zatorej bi za méstne podzémeljske jarke bilo takó skrbéti, da bi se pozneje dali prenárediti.

Na samem močvirskem svétu je zeló vážen **Córnovec** in vsa njega okolína, zlásti na góranjem, rekše na zapadnem konci. Da bi se kmetje hitréje in obilneje naselili po barji, zategadelj bi tudi bilo skrbéti za široke, po srédi močvirja lézeéé prostore, posebno kar se tíče pitne vóde.

Kadar bode gospodje veščaki értéze in druge pripomócke pregledali, močvirsko zemljo obhodili, vse dosézne uke in potrebna razbistrila dobili, potem bodo tudi mogli na tanko povédati svoje mnénje, vse stvari do konca razpoznavši in vse razmere do dobrega premislivši. A ker so gospodje veščaki možjé mnogih izkúšenj in vélike uéenosti, zatorej se je nádejavati, da njih program Ljubljanskemu barjü v prihodnjih lélih pripraví takšno obdelóvanje, kakeršno obródi najveéjo blaginjo ne le barjánom samim, nego tudi stolnemu méstu náše dezéle, vsej kranjskej domovini ter vsemu cesarstvu ob enem.“

Gospod deželni glavár pozdravi gospóde veščake ter izústi pnanje, da njih modri svéti Ljubljanskemu barjü podaré usušilo in napójilo v zadovoljstvo barjánom in tudi obéini Ljubljanskega mésta.

Gospod župan **Laschan** gospóde veščake tudi pozdravi, in to v imeni deželnega stolnega mésta, izrekaje trdno upanje, da se ta zeló težka stvar gotovo dovrší močvirju in Ljubljanskega mésta zdravju na korist, a méstna obéina da se hoéé truditi, kolikor se bode kóli mogla, pospešujóé to délo vzajemnega prida.

Gospod višji stavbinski svétnik **Indra** se v imeni vseh veščakov zahvali o prijazen vzpórijemu, ter prosí, naj bi nihéé v dvoji, jaz hotém nástojati in vrédni biti vére, katero imajo vsi vánje.

Kadar so tudi še ustanóvili, da od sréde, 28. dné tega méseca, bodi nekaj dnij združema obhód in pregledóvanje po močvirji, potem je bila seja završéna.